

Forfatter: Goldschmidt, M. A.

Titel: Udrag fra Noveller og andre fortællinger

Citation: Goldschmidt, M. A.: "Noveller og andre fortællinger", i Goldschmidt, M. A.: *Noveller og andre fortællinger*, udg. af Thomas Bredsdorff , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1994, s. 301. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-goldschmidt02t-shoot-idm140068784448752/facsimile.pdf> (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: Noveller og andre fortællinger

martyrdød, mens Irene Holm må rejse videre og fortsætte det man kalder livet. Sådan blev romantik til naturalisme, *efter* Goldschmidt.

I *Levi og Ibal*, endnu en af de sene noveller, har Goldschmidt givet sin mere diskuterende afslutning på romantikken i sit forfatter-skab, der også blev afslutningen på romantikken i Danmark.

4. Goldschmidts kunstgreb

Der findes ikke noget mere ægte romantisk symbol i Goldschmidts korte fortællinger end Mendel Hertz's død. Gennem den realistiske skildring i dokumentarisk stil kommer Goldschmidt ind på livet af den uanselige lappeskomager med de overspændte forestillinger om at være noget særligt. Og da det så kommer til stykket, viser det sig at det er netop hvad Mendel Hertz er: for han døde, som en anden tragisk helt, af kærlighed.

I dette dødsfald kom ideens sande verden til syne i sansernes illusoriske. Det er om noget 'et sammentrukket billede i åndens spejl', som dog er 'identisk med' den timelige begivenhed. I den død skal man opleve 'det eviges gennemskinnen af det timelige'. Goldschmidt kom aldrig nærmere end her på sit ideal: at fortælle noget der på en gang er helt realistisk nærværende og dog på samme tid og med de samme ord har andensteds hjemme.

Når Goldschmidt lykkes med sit forehavende, er det ikke mindst på grund af en imponerende sikkerhed i valg af virkemidler. Han fortæller ikke læserne hvad de skal mene, men bruger forskellige filtre. Der er som nævnt de værdidomme man fælder når «man første Gang kom ind», modsat dem man kommer til «naar man fik ham nøjere set». Der er barnets anelser om «ædel Menneskesorg» og så den voksne almenhed, der gemmer sig bag en dom som at det selv samme var «uden al Tvivl komisk».

Den teknik Goldschmidt her bruger, har han hentet fra sit forbillede, de islandske sagaer, som heller ikke lader fortælleren pådutte læserne værdidomme i eget navn, men ynder at gemme dem bag tilsvarende udtryk for den voksne almenhed: 'de fleste mente' og lignende. Eller som Goldschmidt lader sin helt i debutromanen *En Jøde* (3. del, 5. kap.) sige om sagaerne: «Der berettes kun om Hand-

linger, de Følelser, der bevægede sig i de Paagjældende, maa man selv slutte sig til, og man kan aldrig blive kjed af at tænke derover.» Det er det stilideal der kan få ham til at camouflere udtalelser om et psykologisk motiv som et gæt: »Det skete da, mulig (dvs. muligvis) ikke uden Karens Villie, at ...» (*Den Vægelsindede paa Graahede*, s. 92). Eller stille forskellige gæt ved siden af hinanden til læserens tilsyneladende fri afgørelse: »Nogle sagde ... Andre mente ...» (*Paolo og Giovanna*, s. 205).

Til forskel fra sagaen viser det sig, da det kommer til stykket i novellen om Mendel, at 'de fleste' tager fejl. Men sådan skal det være inden for det romantiske livsbillede, som forudsætter at idéens verden er tilgængelig for de færreste. Da det er kommet så vidt i novellen at idéen viser sig, træder fortælleren tilbage og giver ikke længere anvisninger, hverken rigtige eller forkerte, på hvad man som læser skal føle. Nu er det begivenhederne alene der udgør det objektive korrelat, hvoraf følelserne skal vækkes.

Heri er Goldschmidt en moderne fortæller, forud for sin tid. Det er han langt fra i alle sine korte prosastykker. Han er derimod en gang imellem temmelig sentimental. Til at begribe hvordan det kunne indtræffe for en forfatter af Goldschmidts intelligens og evner, findes der næppe en bedre forklaring end den at Goldschmidt blev ramt af den skæbne der er så tung at selv de bedste skribenter har svært ved at håndtere den. Der skete ham det at han blev populær.

Som ung kom han i fængsel for sine skrivelser – og blev hyldet for dem. Han var ungdomsprører. Senere fik han et broget forhold til sin ungdoms politik. Men én ting forbandt den unge og den gamle Goldschmidt: han levede af at skrive hele vejen. Oehlenschläger og Heiberg var professorer, Grundtvig og Blicher var præster, Kierkegaard havde arvet. Goldschmidt levede, temmelig ene blandt guldalder-forfatterne, af at skrive. Hans økonomiske kår var omskiftelige. I hvert fald én gang var han på fallittens rand. Men han tjente, fra han begyndte som journalist til han endte som novellist, til dagen og vejen ved det han skrev. Det gjorde ham også mere afhængig af skriveriet end forgængerne.

Vi har set hvordan hans 'autentisme' – altså fiktionen om fakta – blev etableret med midler der omfattede henvisninger til tidligere